

Etik og musik

Upubliceret artikel, 3.7. 2007

De to begreber etik og musik bliver sjældent kædet sammen i vore dage. Carl Nielsen gjorde det i '31 i en banbulle mod jazzen, populærmusikken og radiomediet: "Aldrig før har Musikens Kunst været saa ilde stedt som i dette Øjeblik. Fra at være en åndelig Værdi, som vi alle samledes om, er den blevet en Skøge, som tilbyder sig fra aabne Døre og Vinduer, fra Kælderhalse og stinkende Jazz-Buler. End ikke langt ude på Havet kan vi blive fri for de tarveligste og mest nærgaaende Døgnmelodier.[...] Hvis det kunne tænkes, at et af de værste Musikstykker kunde oversættes (transponeres) i Ord, vilde det blive forbudt af Sædelighedspolitiet som stridende imod den offentlige Velanstændighed." – og Shakespeare kædede begrebet ærlighed og sans for "søde klange" sammen. "The man that hath no music in himself, nor is not moved with concord of sweet sounds, is fit for treasons, strategems and spoils". I nutiden er et syn på musikalske udtryk som gode eller onde eller bærere af nogen som helst etiske kvaliteter udelukket. De to ovenfor citerede tekster er blevet skudt grundigt i sænk af historien og den fortællende kunst: litteraturen og filmen. Hitler elskede de søde klange og utallige storforbrydere i film og litteratur har været afhængige af den klassiske musik som et drug at blive høj af. Musikken og det etiske findes ikke som tema, andet end i sekteriske sammenhænge. Særligt i USA finder man kristne bevægelser, der fordømmer f.eks. heavy metal som syndigt eller djævelsk. Men den rationelle tænkning, som den har udviklet sig i den vestlige verdens tænkning, anerkender kun værdier i sproget, ikke i musik. Et satanisk indhold anerkendes kun i ord, ikke i f.eks. heavy metal musikkens udtryk som sådan. Religiøs musik anerkendes kun som religiøs i kraft af de associationer, der knyttes til den (en Palestrina-sats' religiøse klang associerer til Palestrinas korsatser, som udelukkende er skrevet til religiøse tekster, orgelmusik associerer generelt til kirken, da orgler for det meste befinder sig der (megen orgelmusik er blevet til efter musikalske regler i den kirkemusikalske tradition). Begrebet religiøsitet kan værdisættes som alt på skalaen fra "godt" til "ondt", alt efter de øjne, der ser. Hvis man indvender, at associationen til ord og rituelle tilhørsforhold i sig selv gør en musik religiøs, glemmer man, at man så anerkender det kulturelt tillærte som noget faktisk. Det ville ikke holde til en filosofisk udredning.

Er musik hinsides Godt og Ondt? I hvert fald er der ikke nogen tåget terminologi der er brugt oftere end begreberne "god musik" eller "dårlig musik". For tiden (januar/februar 2007) kører der en reklameserie på snart sagt alle synlige reklamesøjler i bl.a. København og Århus. Den viser tre radioværter i nye forklædninger hver uge. En uge er det som sømænd med harmonika, vaskebræt og banjo. Ovenover står der "0% sømandsviser". Nedenunder står der "100% sjov, 100% god musik". En anden uge er det sweaterklædte nørder med pibe, kontrabas, basun og trompet. Ovenover "0% avantgarde jazz", nedenunder "100% sjov" o.s.v.. Ikke et ord om, hvad de spiller på radiokanalen. På radiokanalen (Radio 100 FM) spilles 100% kommerciel musik, kan jeg tilføje. Hvad ellers? Foreløbigt er folkemusik, schlager, avantgarde jazz, dødsmetal og klassisk musik i én pærevælling indirekte blevet affærdiget som "dårlig musik".

Kriteriet for reklamens succes er, at flest synes, kommerciel musik er godt. Og det gør de fleste, det er kriteriet for begrebet "kommerciel".

Det er en reklamemæssig provokation (og blikfang), der bruger humor som skjold mod kritiske overvejelser.

Men det er interessant, at reklamen også spiller på, at de fleste mennesker faktisk *har* en mening om, hvad der er god eller dårlig musik. De kan dog ikke sige den højt udenfor deres eget "segment", for det er både tabu (fordi det er en smagssag) og umuligt at argumentere for, fordi man ikke har et udviklet sprog om musik at udtrykke sig om det med. God reklame, der også bringer et tabu i spil.

Budskabet er altså, at kommerciel musik er godt. Fordi den er kommerciel....

Jeg mener, at der findes en gennemgribende, men underbevidst værdiladning af musik i samfundet. Den har efter min mening aldrig været mere gennemgribende end nu. Vi taler bare aldrig om den, fordi den for det første modsiger tanken om, at musik er en smagssag, og fordi der for det andet ikke findes et sprog om musik, der kan gøre musikkens værdier – eller for den sags skyld bare indhold – til genstand for en diskussion mellem mennesker. I tv-udsendelsen Smagsdommerne, diskuterede man på et tidspunkt en nyopsætning af Wagners Lohengrin på Det kgl.. Efter i et kvarter at have talt om alt andet end musikken, sagde en af smagsdommerne, en landskendt popsanger: ”Der er én ting, vi ikke har talt om, og det er musikken. Det er egentlig det, der har størst indvirkning på mig. Jeg.....synes at Wagner godt kan være sådan lidt....vidtløftig. Men så er der andre gange, hvor der ligesom er en klar melodi. Og det kan jeg godt lide.” Så afbrød Adrian Hughes skyndsomst, og der var egentlig heller ikke mere at sige om det, kunne man mærke. Jeg har sjældent følt så tydelig en udstilling af et manglende (fælles) sprog om musik. Der er millioner af toner i en opera af Wagner, de indgår i et rigt og dybt samspil med teksten, der findes ledemotiver, der findes harmoniprogessioner, der er særligt Wagnerske (og hvorfor, og synes smagsdommeren om dem eller ikke og hvorfor?), der er Wagners særlige uendelige melodi, og hvorfor er den vigtig i Wagners musik, siger den noget om Wagners livssyn og kan smagsdommeren lide det, og hvorfor/hvorfor ikke?, hvordan lykkedes fremførelsen, kan man stille spørgsmålstejn ved den moderne måde at bruge stemmen på, kan vi lide den, er der alternativer? o.s.v...

Eksempler på mulige etiske dimensioner af musik

Der findes

musik, der er flerdimensionel og foranderlig

mulig etisk dimension: træner det menneskelige perceptionsapparat i at opleve flerdimensionalitet og foranderlighed

musik, der er éndimensionel og uforanderlig

mulig etisk dimension: vænner det menneskelige perceptionsapparat til éndimensionalitet

musik, der har støjniveau som vigtigste parameter og er éndimensionel og uforanderlig

mulig etisk dimension: vænner det menneskelige perceptionsapparat til ufølsomhed og éndimensionalitet. understøtter en modtagende attitude frem for en aktivt lyttende

musik, der har evnen til at vokse eller udvikle sig fra én tiltand til en anden

mulig etisk dimension: understøtter en tro på, at mennesket er i stand til at bevæge sig fra én tilstand til en anden

musik, hvis éndimensionalitet får lytteren til at identificere sig med det flerdimensionelle og foranderlige

mulig etisk dimension: understøtter modstanden mod det éndimensionelle

musik, der er harmonisk og fuld af opfyldte forventninger (klichéfyldt)

mulig etisk dimension: understøtter en indre passivitet

musik, der er harmonisk, men aldrig går vante veje

mulig etisk dimension: understøtter oplevelsen af at det gode liv ikke nødvendigvis er det liv, vi forventer eller drømmer om

disharmonisk musik, der får lytteren til at forbinde sig med disharmonien i lytteren selv

etisk dimension: understøtter vejen til selverkendelse, har en katharsisk funktion

disharmonisk musik, der er disharmonisk fordi reglerne om harmoni ikke er fulgt eller de principper, der er fulgt, ikke er gode

mulig etisk dimension: musikken forråder sin egen mulighed for at forbinde sig med lytteren

musik, der vil tilfredsstille flest muligt

mulig etisk dimension: ingen musikalsk udfordring kan tilfredsstille alle. Derfor er en musik, der vil tilfredsstille flest muligt, modstandsløs, og derfor livløs

musik, der kræver noget af lytteren

mulig etisk dimension: træner den mentale bevægelighed

musik, der går nye veje af nysgerrighed.

mulig etisk dimension: har affinitet til viljen til at leve det liv, man møder, og ikke det liv man gerne vil møde

musik, der går nye veje for at stryge et bestemt segment med hårene

etisk dimension: affinitet til en tankerække, der ikke tænkes ud fra egne lovmæssigheder, men ud fra det resultat, man gerne vil opnå

kontrapunktisk musik der tilstræber harmoni mellem selvstændige stemmer

mulig etisk dimension: har direkte affinitet til samfundsidéen om selvstændige individer, der i frihed bidrager til et højere mål, eller en fælles harmoni. Har skær af utopi over sig

musik, der ureflektet henter al sit udtryk i fortidens allerede afprøvede palet af virkemidler

mulig etisk dimension: har affinitet til den bevidstløst uselvstændige tankevirksomhed, kraftsløsheden i ”de rigtige ord, bevidstløst gentaget”

musik, der opdager fortidens virkemidler på ny

mulig etisk dimension: det at opleve det vante, som var det nyt (fjerne sløret for øjnene/ørerne)

modstandsløs musik, der fremmer en indre aktivitet

mulig etisk dimension: har måske affinitet til hensynsfuldheden eller den ”skjulte understøttelse” (den anonyme giver)

musik, hvor melodi og harmoni er sekundære i forhold til pulsen

mulig etisk dimension: fremmer den éndimensionale oplevelse af verden, slører variationen, gør alt til lige gyldigt

musik, hvor pulsen findes, men kan variere sig fra hørbar til skjult

mulig etisk dimension: har affinitet til en tilstand, hvor muligheden for at vælge livsretning i frihed findes